

2012

23.1 (с 47.71) (09)

Р. 4522

Нац

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Спр. 3

PROFESSION DE FOI МОЛОДИХ УКРАЇНЦІВ.

(Читане на Тарасові роковини 1893 року в університеському місті на Україні).

Знаючи сучасний стан і рух української молодіжи по багатьох містах широкої України, стежучи по змові за рідною літературою, що має своїм осередком Галичину, і уважаючи на попередній, так званий, українофільський рух, ми молоді Українці, порадивши ся і погодивши ся поміж себе, поклали привселюдно в коротких словах висловити наші погляди і взагалі наше profession de foi.

Кожна осьвічена людина з науки і власного досьвіду знає, що людскість уся поділяється на раси, народности, нації і т. ін. Знає і тямить, що через те тільки й існують ці колективні одиниці й носять таку назву, що вони мають щось своє власне, що відрізняє одну таку одиницю від другої. Так кожна нація має свою мову, звичаї, історію, культуру і взагалі свій сьвітогляд, одним словом, власне психічне я.

Кожен, хто розуміє, що то єсть поступ, мусить тямити, що поступ виявляється не в тім, щоб нищити живу істоту, націю, або грубими фізичними заходами асимілювати її, бо хто утисками й гнобительством силоміць знищує націю, той тим самим вельми шкодить загально-людському поступу. Бо коли нарід розвивається вільно на національному своєму ґрунті, то тим самим він додає до загально-людського поступу і свого духового й розумового скарбу. Се повинно бути для кожного осьвіченого чоловіка так зрозуміло, як тільки може бути зрозуміло справжня наука.

Значить, ми, яко космофіли, що любимо усіх людей і бажаємо усій людскості однаково добра і широкої волі, повинні бути націоналами, бо того вимагає від нас моральне почуття наше. Ми повинні віддати усі свої сили на те, щоб визволити свою націю з того гнету,

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 38014

в якому вона зараз перебуває і дати задля користі людскости ще одну вільну духом одиницю.

Уважаючи на час, місце й обставини, ми повинні звернути свою увагу й на Російську державу і її народи і, яко інтелігенти тої держави, ми конечно бажаємо усім її народам повного добра, волі й широкої осьвіти духу й розуму. Але ми знаємо, що держава, а надто Російська, се єсть поверховний аґрегат часто-густо багатьох націй, що нічим не з'єднані проміж себе опріч самодержавія, і через се ідея пановання такого абсолютизму єсть ідея мертва, нація-ж єсть жива істота. Тим то ми змагаємось проти усякого деспотизму, або опікунства, над яким би се не було народом, чи походить ме сей деспотизм або опікунство від одної особи, чи від якого уряду, чи від якої громади, чи навіть з якого-небудь дужчого народу. Ми стоїмо за повну автономію у всіх народів, за дрібну децентралізацію, як у інших народів, так і на Україні. Таке наше бажання впливає з того, що такий лад практикою й наукою виявляєть ся поки найморальнішим і найкращим для кожної людини. Бачимо-ж, що Російська держава, заховивши такий великий обшир, так багато розмаїтого люду скувала і сковує своєю державною ідеєю, що не може через свій абсолютизм ні сама поступати уся разом, а також і не дає змоги вільно поступати поодиноким народам, що сковані її кайданами, бо розмаїті народи у Російській державі не можуть разом, купою, з однією мовою і накиненими спільними інтересами йти шляхом поступу. Кожен нарід може розвиватись і дійти до добробиту, до свідомости тільки лишаючи ся на рідному ґрунті, бо інакше тільки вибивати муть ся поодинокі одиниці з його, а він увесь буде непорушний. Таким робом безодня межі народом а інтелігенцією ставати ме що далі більшою. Значить, тоді тільки поступ у Росії й можливим стане, як кожному народови надано буде, вільно користуючи ся власною духовою силою, йти до осьвіти й добробуту. Тим то ми, яко інтелігенти загально-російські працювати мемо в такому напрямі, щоб він сприяв розбити російські кайдани й визволити усі російські народи зпід гнітучого їх деспотизму й централізму.

Наука й життя Українського народу доводять нам, що Україна була, єсть і буде завсіди окремою нацією, і як кожна нація, так і вона потребує національної волі для своєї праці й поступу.

Національна праця існує скрізь, де єсть нація; але як дужий, нормальний чоловік користуєть ся з свого здоров'я, так і вільна нація користуєть ся з усіх своїх духових сил. Де-ж націю пригнічено, де їй заборонено користувати ся з своїх духових сил і коли в неї не зовсім ще убито духа, то вона починає протестувати проти такого насильства над її живою істотою. З'являєть ся національне питання й національні зма-

гання. Нестемієїсько так, як і кожна поодинока людина протестує, коли заслонюють їй сонця світло, коли не дають для неї широкої волі особи, коли силою нищать її живого духа.

Україна під гнетом; і після закону людської психології вона підіймає свій національний прапор. Тим ми, як діти України, як сини свого народу єсьмо націоналами і перед усім дбаємо о те, щоб дати своєму народови волю національну. Скоро Україна добуде сю волю, зміст національного прапору сам собою перемінить ся, бо людскість поступає і довічні ідеали чергують ся.

Коли хто візьме на себе працю простежити український національний рух по історичних документах українських, той побачить, що національне питання й національні змагання на Україні з'являлися з того часу, як тільки Україну почали гнітити чужоземні вороги, а коли Богдан прилучив до Московщини український нарід „як вільний до вільного, як рівний до рівного“, то нарід і сам Богдан зараз же зрозуміли, що се була помилка, бо „Москва не свій брат“. Зараз же знов впливають національні змагання, навіть повстання народні. Але з мечем і вогнем Україна нічого не вдіяла проти добре з'організованої сили. Нарід втомивши ся, спинив ся, ніби заспокоїв ся. Але-ж під сїм ніби спокоєм тріпотить його народне серце в грудях могутних, ллється по жилах його горяча кров і обливає живе, наболіле серце його.

Перегадом під час комісії Катерини II, найкращі поступові люди зрозуміли, що їх відірвано від народу московською псевдокультурою, яку силоміць почав заводити цар Петро і спочули потребу єднання з народом для піднесення його духових і моральних сил. З сього повстало і українофільство, як „народничество“. Національні змагання, значить, не загинули на Україні, бо доки не вбєм усієї живої істоти, доти не вбєм і живої души. Нарід під проводом поступових своїх дітей знов стає до боротьби, змінивши тільки способи її: не вогнем і мечем добуває він тепера волю собі, а духом та розумом.

Українофільський рух починало багато, та не багато затримало ся людей на високости ідеї. Багато залежало се від тих тяжких обставин, що серед їх довело ся розвивати ся нашому національному рухови. Український нарід хоч і мав у собі такі основи, що відразу міг поставити на певний цілком нормальний ґрунт ідею культурно-національного відродження України, але у починаючих не було такої сили, щоб перемогти сї обставини, щоб відразу стати ся українською інтелігенцією, щоб зараз же збудувати і літературу і науку і всі інші здобутки культурного життя, щоб фактами і своєю істотою довести існування Українців, яко окремої самостійної нації. От як би разом з гениєм і апостолом слова Тарасом, з'явив ся у нас гений в політиці, то певна річ,

він би показав інший шлях і усі-б пішли тим шляхом. Тоді-б Україна, принаймні що до своєї культури, зараз би не залежала від сьогочасних обставин. Але Кирило-Методієвське брацтво далеко не передбачало. Костомарів повів се брацтво справді в Україну, але не просто, не навпростець, а манівцями проз усю Московщину і за ним сім далеким і непевним шляхом пішло багато народу.

Не будемо довго спиняти ся тут на українофільстві. Що минуло, те не вернеть ся. Скажемо коротко: українофільство показало нам і цілому світови, що існує і нидіє якийсь зневолений, зрабований нарід, що зветь ся Українцями; воно поставило нашу ідею на науковий міцний ґрунт; воно стало підвалиною сучасних Українців. В сім його історична заслуга. Про те, з другого боку воно зробило й чимало помилок. Воно мимо своєї волі сприяло розвою, опріч людий ідеї, аматорів українського народу, української історії, природи, пісень, мови. Воно часом ідеалізувало вкраїнський нарід. І в той час, коли нарід наш гине міліонами тільки від тяжких тих обставин, в яких йому доводить ся жити по Російському цісарству, ходять анекдоти про багату сторону, де галушки самі падають в ріт, де люди сало їдять і сало пють, бо-ж від краю до краю лунають українофільські сьїви, як от характерне, наприклад Ал. Толстого:

„Ты знаешь край, гдѣ все обильемъ дышетъ,

Гдѣ рѣки льются чище серебра,

Гдѣ вѣтерокъ степной ковыль колишетъ,

Въ вишневыхъ рощахъ тонуть хутора...

Среди садовъ деревья гнутся долу,

И до земли виситъ ихъ плодъ тяжелый...

Туда, туда вѣзмъ сердцемъ я стремился.“

і морочать такі сьїви кожду чесну людину, що далеко живе від дійсної України, від живого народу.

Таке українофільство для нашого люду вельми шкодливе. Се лихо, якого нам трудно запобігти, бо Вкраїна справді містить в собі стільки чарівних смуг, що так званий „благодатний югъ“ завсїди приваблювати ме до себе непроханих гостей, аматорів, що кохають Україну. За своїм коханнєм вони не бачать ні темноти, ні бідноти, ні голодної смерти, ані величезного економічного й духового підупаду загалу.

Серед такого й іншого українофільства давно вже проклало стежку здорове, нормальне вкраїнство, як струмочки чистої води серед кальної дороги, і коли українофільство було раніш ніби нормальним з'явищем нашого ненормального стану, то тепер українофіли вже неможливі, як дійсні й щирі патриоти, як люди ідеї. І коли ми бачимо тепера, що яка-небудь молода людина сьвідомо йде старим шляхом українофільським, то сьміливо, не вагаючи ся можемо сказати, що то не єсть син України, то її ворог,

то зрадник, перевертень, ренегат. Для такої молодіжи нема місця поміж нас! Коли давнїш для звичайної осьвіченої людини було за дурницю відірвати ся від народу, то тепер ми уважаємо се за злочинство проти свого народу. Хоч ми не маємо цілковитої змоги заспокоїти усї свої духові потреби, про те можемо й повинні єсьмо бути консеквентними у всьому Українцями, роблючи на народньому ґрунті усе, що вимагає від нас ідея відродження України, усе, що вимагає від нас всесвітній поступ. І по скільки ми поважаємо й шануємо щирих українофілів, наших батьків, по стільки ми, євїдомі Українці, не бажаємо о дальший розвиток українофільського руху серед нашої суспільности. І як би справа стояла й досї так, як вона почала ся, то се-б тільки євїдчило, що або ідея наша єсть гнила, нікчемна, або ми самі люди нікчемні. Тим тепер кожен молодий перевертень, кожен слабодухий, най винуватить себе самого. Кажемо слабодухий, бо щоб зробити ся й стати дійсно осьвіченим і корисним Українцем, то се вимагає від чоловіка дрібної, повсякчасної, непомітної для інших духової роботи, бо кожна велика ідея вимагає духової сили. З міцною ж душею, певним почуттєм і послїдовостю, ми поставимо нашу національну справу так, що вона не залежати ме від євїгочасних обставин; своєю ієтотою і моральною силою ми знищимо єї обставини й виробимо з себе українську інтелігенцію в самому високому розумінню євїго слова.

З усього, що досї сказано впливає й програма нашої практичної діяльности. В словах її може й немає нічого нового, але тут нове те, що ми робимо власне в такому напрямі як далі висловлюємо.

Для нас євїдомих Українців єсть один українсько-руський народ. Україна Австрійська і Україна Російська однак нам рідні, і жадні географічні межі не можуть роз'єднати одного народу і, аби була у нас моральна міць, то ні нас не зможуть відірвати від Галичини, ні Галичини від нас, бо ідеї, духа розірвати на два шматки не можна, як нічим не можна спинити Дніпрової течії: вона завєди опинить ся у морі, які-б перепони ні були.

Бажаючи поставити свою справу незалежно від російських обставин, ми осередок ваги нашої культурно-політичної справи переносимо в Галичину й користуємо ся з Австрійської конституції. Визнаючи широку критику нашій справі, ми не визнаємо партійної сварні й ворогування на Російській Україні. Бо з одного боку партії мають розумну підставу тільки там, де єсть політична воля слову й ділові. І ми-б дуже бажали й радїли, як би у Галичині, коли се можливо, не було партійної розтичи, бо вона зменшує продуктивність наших сил.

жкою. На підставі науки, так званої психо-фізіології ми знаємо, що мова єсть одною з найважливіших прикмет, що найдужче виявляє внутрішній зміст національний, що мова орган духу і виявляє психології народної. Нарід, що немає письменства на рідній мові, не становить і нації. Тим дбаємо про те, щоб українська мова запанувала скрізь на Україні: в родині, в усяких справах, як приватних, так і загально-суспільних, у громаді, у літературі і навіть у зносинах з усіма іншими народами, що живуть на Україні. Так кожен з нас, свідомих Українців має промовляти в родині, в товаристві і взагалі скрізь, де його зрозуміють, по українському.

Виховуючи свої діти, кожен свідомий Українець повинен живати українською мовою, яко мові викладової з початку вчення, на якій діти піде до офіційної школи, вчити її українською мовою, історії, літератури дома окремо, щоб діти наші були вже стихійними Українцями.

Вважаючи, що кожен народ може освічувати ся і з поведінням і користно для себе розвивати ся на національному ґрунті і що в нас віднято змогу й право на такому ґрунті розвивати ся, ми дбаємо про те, щоб піднести й розворушити на Україні національного духа, віджити і виробити серед інтелігенції й народу національні почування українські і на підставі їх бажання рідної школи з власною викладовою мовою. Тим кожен Українець в справі популяризування української ідеї фактами щоденного життя свого, своїми відносинами і усякими іншими способами повинен завжди відрізняти свою націю від інших і підносити національне питання й право Української нації скрізь, де тільки можливо: в освіченому товаристві, в народі, у відносинах з урядом, в літературі не тільки московській та польській, але й по західно-європейських літературах, не забуваючи одначе, що першим і найголовнішим обовязком Українця єсть писати рідною мовою. Зрозуміла річ, що діяльність наша здебільшого поки що буде культурно-просвітня. Але не можемо ми занехати й справ економічних. Тут діло найбільше вже залежить від загально-російських обставин, поки ми не маємо широкої волі для особи. Проте дбати мемо по зможі про добробут народний, знаючи й повсяк час намятаючи, що тільки матеріально забезпечений нарід може добре дбати про національно-просвітні справи.

Маючи-ж на увазі, що виховання найголовніше виробляє людей, ми дбаємо і будемо дбати про те, щоб узяти до своїх рук виховання й освіту на Україні, забираючи собі й пособляючи іншим Українцям забирати посади всякі, з яких можна впливати на просвіту, повертаючи її на український ґрунт. З усього, що досі було сказано, сама собою випливає й максимальна програма для нашої діяльності.

Ми бажаємо такої відміни сьогочасних обставин, щоб при ній був можливий вільний розвій і цілковите задоволення усім моральним, просвітнім, соціальним і політичним потребам Українського народу.

Досягаючи сього, мусимо працювати в душі такого на моральному й науковому ґрунті заснованого ідеалу людського ладу, в якому немає місця нації пануючій і нації підвладній, а українська нація в ряд з усякою другою, користується однаково рівним правом. Через се ми маємо бути цілковитими прихильниками до федеративного ладу в тих державах, з якими з'єднана українська земля.

В справах соціальнo-економічних працювати мемо в душі такого ладу, в якому немає місця ні панови, ні мужикови, ні визискувачеві, ні визискуваному, а є місце цілоросійській національній родині, що складається з рівних проміж себе правом, можливо однаково забезпечених, національно свідомих братів працівників.

В справі релігійній, яко в справі особистого сумління мусить панувати серед нас абсолютна толеранція, в справах відносин до інших націй ми будемо о стільки толерантні, о скільки наші сусіди й колоністи на нашій землі будуть толерантні до нас. Працюючи у сьому напрямкові, ми єднаємося з усякими іншими пригнобленими націями в Росії, щоб гуртом боронити ся проти асиміляційних заходів і гуртом добувати волю. Єднаємося і з поступовими московськими гуртками не ворожими українству, але-ж ніколи не мішаючи ся проміж себе, а неодмінно, скрізь і завсїди мусимо ставати, яко виразно українська нація на федеративних основах повної реальної рівноправности, а коли поталанить в Росії на конституцію то, щоб про реальну рівноправність нашого народу, яко самостійної нації, не було ані найменшого змагання.

620490

B-4522

B 4.522